

VÕRO VIKIPEEDIÄ, KEELEOPMINÕ JA (ÜTIS)MEEDIÄ

Jüvä Sullõv

Seoh väikuh ülekaehusõh¹, nigu päälkirigi ütles, tulõ juttu innekõgõ võrokeelitest Vikipeediäst, a ka tuuga kõüdetüisit keeleopmisõ võimaluisist, ni vähä laembahe võrokeelitest meediäst ja ütismeediäst. Muuhulga saavaq vällä tuudus mitmõq punktiq, midä kujotas hindäst Vikipeediä väikeisi kiili/keelekogokundõ jaos ja kuis taad and naidõ hääs parõmbahe ärq pruukiq. Müüdä päse ei muidoki ka nii võrokeelidse Vikipeediä ku ütismeediäga üten käüvist põhiliidsist hätist. Ni kui jo häti vällä tuvvaq, sis tulõ arotaq ka võimaluisi üle, kuis noist võisiq üle saiaq.

Et seo kirotus um üts vähätsit, miä pututas mäantsegi küle alt võrokeelist meediät, olkõ tuu sis elektroonilinõ, ütis- vai klassikalidsõmb meediä, sis kõgõ lõpus panõ kirjä mõnõq unistusõq võro meediäst ehk midä olõ-õi, a keele püsümises väega vaia olnuq, üteh üte lihtsä ja selge üleskutsõga võro keele ja tõisi vähämbide kiili kõnõlõjilõ.

Sama teema pääle olõ pidänüq mõnõ ettekandõ konvõrendsel ja seminärel Võro Instituudih, kõrra ka miiq latgali sõpro man Riiah ni kõgõ viimäte 8. üleilmalidsõl soomõ-ugri kongressil Tartoh, a trüküh naid juttõ viil inne avaldõt olõ-õi.

Võrokeelitest Vikipeediäst

Üleilmalidsõ vaba võrgoentsüklopeediä Wikipedia võrokeeline versiuun Vikipeediä (kaeq VV) tüütäs 2005. aastaga jaanipääväst pääle. Nii nigu inämbusel vähämbide kiili Vikipeedijil, nii olõ-õi ka võrokeelitsel Vikipeediäl väega pall'õ artikliid ega suurt hulka sääntsit inemiisi, kiä naaq artikliq kirotanuq ommaq vai tõõnäolidsõlt lähämbäl aol vahtsit kirotaq võisiq. Tassakõistõ siski võrokiilside artiklide arv kasus ja parhilla (aastaga

¹ Artikli um kirjä pant võro kiräkeeleh, a pruugit um tah siski mõnt säänest keelejuunt, nigu *h-lõpuga* seehkäänüse mooduq ja tegosõna *olõma* vormõ *um*, *ummaq*, miä olõ-õi võro kiräkeeleh hariligult edimäne valik, a ummaq kirotajalõ umatsõmbaq.

2021 töösõh poolõh) nakkas võro Vikipeediä artiklidõ arv küündümä jo pia 6000 ligi. Maailma suurõmbidõ kiiliga võrrõldõh, mink artiklidõ arv küünüs sato tuhandidõ (esiki eesti keelel jo päält 200 000) vai esiki mitmõ mill'onini (nt inglüse keelel päält 6 mill'oni ni roodsi, áaksa, prantsusõ ja viil mitmõl keelel päält 2 mill'oni), um seo võrokiilside artiklidõ arv muidoki väiku, a tõisi vähämbide kiiliga võrrõldõh olõ-õi seo sukugi kehv tulõmus.

Ku kariaq võrokeelidse Vikipeediä statistikát (VVS), sis päält artiklidõ arvo um muidoki väega tähtsä näide kirotajidõ arv. Esiqhindäst um võrokiilse Vikipeediä pruuqjas hinnäst kirjä pandnuq ja tah midägi kirotanuq, toimõndanuq vai tävvendänuq tuhandit inemiisi. Tegüsít pruuqjít, ehk noid, kiä ommaq tah midägi viimädse kuu ao seeh muutnuq, om siski kolmõkümne kandih, ni sääntsít, kiä ummaq periselt tegüsäq ja taaha sakõstõ artikliid kirotasõq vai naid toimõndasõq, või üte käe sõrmi pääl kokko lukõq.

Inämbüs võro Vikipeediä artikliist ommaq küländ lühküq, kõgõst paari-kolmõ-lõigulidsõq. Küländ tüüpilidseq sääntseq keskmädseq vai lühküvõitu artikliq ummaq näütüses „Repän“, „Susi“, „Pini“ ja „Kass“, miä ummaq ka uma stiili poolõst hääs näüdüsses – sääntseq lühkü- ja lihtsävõitu näütäseki inämbjago võrokiilsít vikipeediäartikliid vällä. Siski om võro Vikipeediäh väega pall'o viil lühkümbít, kõgõst mõnõ vai esiki üte lausõga artikliid. Ni töösõlt puult um küländ ka pikembít ja esiki väega pikki artikliid. Kõgõ pikembide siäh ommaq kavva aigo püsünüq näütüses sääntseq ülipikäq ja põhaliq artikliq nigu „Vabahussõda“, „Hurda Jakob“, „Ungari“ ja „Iraan“ (kaeq KPA).

Ülepää saa Vikipeediäst kerge vaivaga perrä kariaq egäsugust põnõvat statistikát. Ku minnäq päähelt lingi pääle „Tallitusleheküleq“, saa säält kariaq liss kõgõ lühkümbile ja pikembile artikliile ka egäsugu muid nimekirjo, mink hulgast üts huvitavambít kand nimme „Kõgõ tahetumbaq artikliq“ (KTA). Tuust näge, määntsíde artiklidõ pääle näütäs kõgõ inämb linkõ, kuigi naid artikliid hindít olõ-õi viil olõmahki. Sääntsít viil loomalda artikliid tähüstaseq Vikipeediäh vereväq lingiq. Naidõ vereväga tähüstedüide ja hindä kotsilõ artiklit luuma kutsvidõ teemadõ siäh um muu hulghä väega pall'o näütüses autonuumsit piirkundõ, kiili, liino ni egäsugutsít kultuuri- jm tegeläisi. Ku kiäki kúsüs, et minkast külh võinuq Vikipeediähe artiklit kirotaq, sis uuriq taad nimekirjä um üts edimäidsi soovituusi.

Joonis 1. Võrokiilse Vikipediä pääleht sai aastagal 2020 vahtsõ kujundusõ, koh tutvustõdas muuhulgalh egä näätäl ütte nädäli artiklit. Näütüses 2021. aastaga süüküskuu edimädses nädäli artiklis oll' „Liivi kiil“.

Ku laembalt märkiq, mis teemasit võro Vikipediä artikliq pututasõq, sis olõ-õi sukugi nii, et naaq ummaq põhilidsõlt Võromaast ni võro keelest ja kultuurist. Säantsit artikliid um tah külh olõmah tenoväärselt pall'õ, a inämbüs artikliid pututasõq siski muid teemasit, ni naid om egäsugutsit – tävveste sainast saina, maailma maist, kotussist ja keelist kooniq aoluu, eläjide ja tekniga teemadõni. Et läbi ao kõgõ inämb um võrokiilseit vikipediäartikliid kirotanuq elokutsõlinõ matõmaatik Laanõ Valdis, sis teno timäle um võro keeleh olõmah ka üte väikumba keele jaos harinõmaldaq suur hulk artikliid matõmaatiga ja tuu terminide kotsilõ.

Mõtõld kõiki lõunõeesti kiili Vikipediäs

Võro Vikipediä olõki-i periselt õnnõ võro uma, a tä um mõtõld kõiki lõunõeesti kiili Vikipediäs. Umakeelidse Vikipediä saaminõ ja luuminõ um küländ keerolinõ protsess. Vikipediä üleilmalinõ keelepoliitiga um tuu, et keelel, minkalõ tahetas luvvaq Vikipediä umakiilset versiuuni,

piät kimmähe olõma uma ammõtlinõ ISO standardi keelekuud ja küländ pall’o huviliisi, kiä kirotasõq umah keeleh valmis vähämbält mõnisada prooviartiklit ja pandvaq ümbre põhilidõ osa Vikipeediä pruukjapalgõ menüist, kirost ja käsõst. Niimuudu piät nä tõõstama vahtsõ keeleversiooni tarvilikkust ja elojovvulisust. Et tõisil lõunõeesti keelil päält võro umma ammõtlist keelekuudi olõ-õi ni seeniq olõ-õi löüdünüq ka tõsitsit huviliisi, kiä olõsiq iist võtnuq eräle seto vai mulgi keeleh Vikipeediä luumisõ, sis ummaki võro Vikipeediähe oodõduq artikliq kõigih lõunõeesti keelih, olkõq nuuq siis seto, mulgi vai tarto keeleh kirotdõduq.

Setokiilsit artikliid võro Vikipeediäh ka tõtõstõ um. Naid olõ-õi joht pall’o, a päält paarikümne artikli siski, ni mõnõq noist ummaq peris hääq, pikäq ja põh’aliguq (kaeq KSA). Samal aol mulgikiilsit artikliid um Vikipeediäh siiäni õnnõ kats, ni nuuqsamaki peris lühküq. Kõigil setokiilsil artikliil um man väiku seto lipukõnõ ja kiri, et seo artikli um seto keeleh (kaeq joonis 2). Sammamuudu ummaq ka mulgikiilseq artikliq tähüstedüq mulgi lipu ja mulgikiilse märgüssega, et artikli um mulgi keeleh. Nii seto ku mulgi keeleh artikliq ummaq kokko koõraduq ka kummaki umaette katõgooriahe, kost löüd lihtsähe kõrraga üles kõik naih keelih artikliq. Tartokiilsit artikliid olõ-õi seeniq kiäki viil üttegi kirotanuq, kuigi ka nuuq ummaq võro Vikipeediähe lahkõhe oodõduq.

Nõglapai

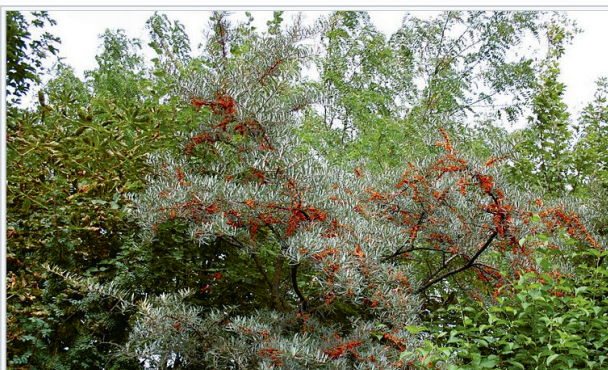
Nõglapai (e. k. *astelpaju*) om kasvotiidelisõh mõttõh hõpõpuulidsi sugukunda kuuluja **puhm** vai **puu**.

Ahtabah tähendüseh om tego hariligu nõglapaiugaq (id. k. *Hippophae rhamnoides*), laebah tähendüseh nõglapaiu perregaq.

Sisukõrd [käkiq]

- 1 Nõglapaiu pereh
- 2 Vällänägeminõ
- 3 Kasumisõ ala
- 4 Kasvataminõ
- 5 Tarbõndaminõ

 Seo artikli om seto keeleh

Joonis 2. Alostusjago setokiilsest artiklist „Nõglapai“ üteh seto lipuga sildikesega, miä ütles, et seo artikli um setokiilne.

Miä um inämbüse väikeisi kiili jaos umakeeline Vikipeediä?

Vähämbide kiili jaos, sääntside, miä olõ-õi riigikeeleq ja minkah anda-ai egä aastaga vällä tuhandit vai kasvai satogi raamatit, olõ-õi umakiilne Vikipeediä lihtsähe üts võrgoentsüklopeediä, a midägi pall'õ tähtsämpä. Inämbüse sääntside kiili jaos um taa ülepää **ainugõnõ umakeeline entsüklopeediä**, miä tuuh keeleh kunagi olõmah um olnuq. Niisama um taa suurõmba jao vähämbide kiili jaos **ainugõnõ umakeeline ütistüüplatvorm** ja ku mitte peris ainugõnõ, sis ummi sato vai tuhandidõ artiklidõga kimmähe **kõgõ suurõmb umakeeline võrgolehistü**.

Lisas muulõ um umaette väärtüs ka tuu, et Vikipeediäh ummaq lisas artikliilõ ka kõik põhilidsõq menüüq, sildiq ja kiräq, miä sääl nätäq ummaq, tuuhsamah väikuh keeleh. Tuu, kuq suur jago kõigist olõmaholõvist sildist-kifrost (ja naid um vikikeskkunnah tegeligult tuhandit) umma kiilde um pant, um keelilde väega esiqmuudu, a Vikipeediä egä vahtsõ keeleversiooni alostamisõ man um nõudminõ, et inne taa ammõtlikku käükiminekit piät vähämbält mõnisada kõgõ inämb pruugitut silti-kirjä olõma läbi Wikimedia keskkunna tõlkõrakõndusõ umma kiilde ümbre pant.

Et egä umakiilne Vikipeediä um osakõnõ suurõst üleilmalidsõst vabast võrgoentsüklopeediäst, sis um taa ka **osa üleilmalidsõst vabatahtligust vaba tiidmise luumisõst**. Vaba tiidmine saa-ai jo ollaq periselt ja tõõlidsõlt vaba, ku mitte määnegi osa taast olõ-õi imäkiilne. Tuuperäst um selge, et tiidmise ümbrepanminõ väikeisihe kiilihe parandas tiidmise vabahust.

Umakiilne Vikipeediä um kimmähe ka **keele digitaalsõ elojovvu näütäjä**. Ni sagõhõhe um taa vähämbide kiili jaos üts vähätsit vai esiki ainugõnõ võimalus tuu näütämises ja uma digielojovvu tõisi kiiliga võrdõlõmisõs. Läbi sääntse võrdõlõmisõ ummaq esiq keelih Vikipeediäq kujõnuq **maailma kiili umavaihõl sõbraligu võikõlõmisõ keskkunnas** – määntsel keelel um tõõsõst inämb artikliid, tuu keele artiklidõ kirotajaq ja kõik kõnõlõjaq võivaq tuu üle uhkust tundaq. Vai ku mõnõ naabrikeele Vikipeediäh um inämb artikliid, sis um tuu sakõstõ hääs härgütäjäs, et uma keelega toolõ keelele perrä joudaq ja timäst müüdä minnäq. Tuu um nigu sõbralik digitaalsõ elojovvu spordivõistlus, midägi olümpiamänge taolist, midä maailma keeleq, esiqeränis vähämbäq naist, läbi Vikipeediä umavaihõl kõik aig pitäq saavaq (kaeq joonis 3).

176	Vepsian	Vepsän	vep	6,667
177	Erzya	Эрзянь (Erzjanj Kelj)	myv	6,579
178	Gan	贛語	gan	6,451
179	Santali	ᱥᱟᱱᱛᱟᱲ	sat	6,428
180	Somali	Soomaali	so	6,396
181	Gilaki	گیلکی	glk	6,334
182	Kabyle	Taqbaylit	kab	6,200
183	Turkmen	Türkmen	tk	6,139
184	Corsican	Corsu	co	6,054
185	Tibetan	བོད་སྐད་	bo	5,963
186	Võro	Võro	fiu-vro	5,865
187	Abkhazian	Аԥсуа	ab	5,805
188	Komi	Коми	kv	5,452
189	Kashubian	Kaszëbsczi	csb	5,389
190	Picard	Picard	pcd	5,226
191	Franco-Provençal	Arpetan	frp	5,154
192	Udmurt	Удмурт кыл	udm	5,103
193	Uyghur	ئۇيغۇر تىلى	ug	5,076
194	Manx	Gaelg	gv	5,046
195	Meitei	ꯀꯪꯂꯩꯄ	mni	4,959

Joonis 3. Võro Vikipeediä um aastaga 2021 suvõ lõpuh maailma Vikipeedijide hulga artiklidõ arvo poolõst 186. kotusõ pääl. Nigu nätäq, um tä tuuga iihpuul näütüses miq sugulaskeelist komi ja udmurdi keelest, a takahpuul ersä ja vepsä keelest (kq LW).

Umakiilne Vikipeediä um ka **põhiline teedüsläteq väikust keelest kõgõlõ ilmalõ teedäqandmisõs**. Ku võttaq vallalõ Vikipeediä artikli „Võro kiil“, sis näge all kurah veereh õkva, mitmõh keeleh um sääne artikli olõmah. Tast näge, et võro keelest kõnõlõja artikli um parhilla (suvõl 2021) olõmah 66 keeleh (kaeq joonis 4). keeleh. Um peris kimmäs, et olõ-õi olõmah üttegi tõist kotust, kost saasiq võro keele kotsilõ lukõq nii pall’odõh keelih. Nii um umakiilne Vikipeediä väikeisi kiili jaos nigu uma üleilmnõ saatkund, kost lajah ilmah naidõ kiili kotsilõ kõgõ innemb ja kõgõ inämbih keelih teedäq saias.

be_x_old	Выруская мова	eo	Voroa lingvo	olo	Võron kieli	ja	ヴァオロ語
be	Выруская мова	es	Idioma vöro	pl	Język vöro	ko	버로어
bg	Въро	et	Võru keel	pnb	وورو	kv	Выру кыв
br	Voroeg	fa	زبان وورو	pt	Lingua vöro	la	Lingua Voruvica
ca	Vöro	fiu_vro	Vöro kiil	ro	Limba vöro	it	Veru kalba
ce	Вирохойн меттан га	fi	Vöro	ru	Выруский диалект	lv	Veru valoda
cs	Vöruština	fr	Vöro	rw	Ikivoro	mk	Виру (јазик)
da	Vöro (sprog)	gl	Lingua vöro	sah	Верө тыла	myv	Выронь кель
de	Vöro	hak	Vöro-ngî	sco	Vöro leid	na	Dorerin Vöro
el	Γλώσσα Βόρο	hif	Vöro bhasa	se	Vörogiella	nl	Vöro
en	Vöro language	hu	Vöro nyelv	sv	Vöro	nn	Sørestisk
		hy	Վիրուպրեկ	sw	Kivöro	no	Sørestisk
		it	Lingua vöro				

Joonis 4. Lingiq artikli „Vöro kiil“ mano keelih, minkah taa Vikipeediäh olõmah um.

Teno umakeelidse teksti suurõlõ hulgalõ ja (vähämbält vöro keele puhul) ka hääle kvaliteedile um Vikipeediä viil ka **väega tähtsä läteq umakeelitside tekstikorpuiis luumisõs** nii keeueuõmisõs ku umakeelidse keeletehnoloogia arõndamisõs. Õnnõ Vikipeediä tekste pääl põhinõs näütüses KORPi vöro keele korpus (kaeq KORP), miä um ummakõrda põhilidsõs alossõs vöro keele morfoloogiaautomaatõ arõndamisõ jaos.

Päält tuu saa väikuh keeleh Vikipeediät häste pruukiq:

- **keele opmisõs ja haõrotamisõs**, inneõgõ suurõst keelest väikuhe kiilde ümbrepanõmisõ haõrotamisõs; taad võimalust umgi jo päält 10 aastaga pruugit Tarto Ülikooli vöro keele kursuisil, nii et egä vöro keele kursusõ üliõpilanõ piät ütes kodotüüs kirotama vähämbält üte võrokiilse artikli vabalt validu teema pääle;
- **(ütis)meediäh umakeelitside sõnomidõ, postituisi ja kommõntaarõ tävvendämises ja kõütvämbäs muutmisõs**. Näütüses um väega hää ütismeediäpostituisilõ ilostusõs ja tävvendüses mano pandaq vastava vikiartikli link. Ku artikli seeh um mõni pilt, sis ilmus tuu tuu lingi läbi automaatsõhe ka ütismeediäpostitustõ ja tuu muutus õkva ilosambas ja pilkupüüdvämbäs ni lissas toolõ saa lugõja ka sinnäq pääle klõpsadaq ja aõa kotsilõ vöro keeleh lissas lukõq (kaeq joonis 5).

Jüvä Sullöv jagas viidet.

Administraator · 26. september kell 12:53 · Add Topics

Hüvvä täambäst Öuruupa kiilipäivä! Eläguq ja häitseguq ka väikuq ja kõgi vähämbäq keeleq ni kõgö ilma keele- ja elorikkus-kirivüs!

VIMEO.COM
RITTER TRENK OP PLATT / Offizieller Trailer der plattdeutscher Fassung / 18. Oktober 2018 im Kino!

Kaali Vodi, Leonid Ivanov ja 7 teist · 3 kommentaari · 2 jagam

Meeldib · Kommentaar · Jaga

Jüvä Sullöv https://fiu-vro.wikipedia.org/wiki/Alambs%27aksa_kiil

FIU-VRO.WIKIPEDIA.ORG
Alambs'aksa kiil – Wikipedia

Meeldib · Vasta · Eemalda eelvaade · 3 nädalat

Joonis 5. Paar näüdiüst vikiartiklidõ linkõ pruukmisõst ütismeediäpostituusi illustriirmises. Postitust Öuruupa kiili pääväst um tävvendet lingiga sama päävä vikiartiklilõ. Postitusõlõ, koh um jaet alambs'aksakeelist multifilmi um kommõntaaris mano pant link vikiartiklilõ „Alambs'aksa kiil“.

Põhilidsõq hädäq

Muidoki, nigu egä hää aśa man, um ka taah siski ummi häti ja rasõhuisi. Võisiq mõnõq noist lühkühe vällä tuvvaq.

- Kõgõpäält kõgõ suurõmb hädä: **puutrin istminõ olõ-õi kuigi tervüslik aoviitminõ**. Väsütäs silmi ja väsütäs pääd. Tuuperäst saa-ai tegelegult peris häste kinkalõgi soovitaq üttegi tegemist, miä ülearvo pall'õ puutrih istmist nõud. Ni entsüklopeediäartiklidõ kirotaminõ vai ümbre pandminõ õkvvalt kimmähe tuud puutrihistmist (ni ku kõrraligult tetäq, sis iks pall'õ ja kavva sääl püsümist) nõudki.
- Tõõnõ väega suur hädä um **kirotajidõ puudus**. Sama hädä um muidoki pall'õ suurõmbil Vikipeedijil, näütüses ka eesti keele umal. Väikeisil keelil, mil olõ-õi umakeelitsit kuulõ, um seo puudus siski viil pall'õ suurõmb, selle et lövvüs esiqeränis veidüq inemiisi, kiä mõistvaq naih keelih häste kirotaq.

Taaga um köudet viil suurõmb ja laemb hädä väikeisi kiili pruukmisõga ütismeediäh:

- **inemiseq, kiä väikut kiilt mõistvaq, hariligult ei pruugiq taad ütismeediäh.** Inämbüisi ei pruugiq nä taad sääl ka tõisi taasama keele kõnõlõjidoõga. Ka hääq keelemõistjaq ei pruugiq ütismeediäh umma kiilt vai kuq siski, sis tegeväq tuud harva. **Esiki keele edendäjäq** (väikut kiilt (Eestih võro, seto ja mulgi kiilt) edendävide keeleasotuisi ja seltse inemiseq, keele uurjaq, kiilt pruukvaq lauljaq, kiräniguq, aokiräniguq jm) **ei pruugiq umma kiilt ütismeediäh** vai kuq siski, sis tegeväq tuud küländ harva ni kirotasõq inämbüse umist postituisist eesti keeleh. **Taad huulmalda kiili lähküsest ja küländ suurõst arvo-saadavusõst**, miä lupa tegeligult egäl eestläsel, kiä vähäkesegi taht, viis ja pingutas, lõundeesti keelih kirotõduist tekstest või-ollaq mitte egä kõrd peris täpsähe, a siski inämb-vähämb arvo saiaq. Ni taaga avitasõq naaq inemiseq kah'os üteh uma keele välläkuulmisõlõ. Selle et ku esiki keele väega hääq mõistjaq ja esiki taa iistvidäjäq, edendäjäq ja kultuuritegeläseq taad umas tõisi inemiisiga läbikäümise pääkeeles ei pruugiq, kiä tuud sis viil pidänüq tegemä? Ku taad ei tetäq, kuimuudu sis ülepää saasiki kiil alalõ hoitudaq?

Midä tetäq, et inemiseq ütismeediäh (ja muial) inämb umma kiilt tarvitasiq?

Midä sis tetäq? Muidoki innekõkkõ **andaq esiq iihkujjo**. Tetäq lissas egä päiv kõnõlõmisõlõ ka kõik umaq (siseriikliguq) ütismeediäpostitusõq umah keeleh. Saias arvo külh – piirkunnakeeleq olõ-õi riigikeelest nii väega kavvõq ja tõistsugudsõq, kiä taht arvo saiaq, tuu saa.

Ni ku jo ütismeediäh kõik aig umah keeleh postitaq, sis tuujaos, et taad ka kiäki tähele pandnuq ja lugõnuq, olnuq hää tetäq hindä umakiilseq postitusõq ka kuigiviisi ilosambas ja kõütvämbäs, midä saa muuhulgha tetäq mõnikõrd ka umakeelidse Vikipeediä abiga.

Midä tetäq, et umakeeline Vikipeediä tävvenesiq?

Ku tullaq laembidõ uma keele pruukmisõ häti mant tagasi Vikipeediä mano, sis midä saasiq tetäq, et taa kasusiq, paranõsiq ja tävvenesiq?

Kõgõpäält, ku mõtõldaq ülikooli pääle, sis vähämbält võrokiilside kursuisi üliopilaisi kirätõist võisiq viil suurõmb osa ollaq Vikipeediä artikliq.

Ku mõtõldaq ülikoolist laembahe, sis saanuq artikliid kirotaq ka gümnaasiumiopilasõq ja põhikooli vanõmbidõ klassõ latsõq. Siski olnuq tuu vähägi realistlik õnnõ sis, ku näil olnuq koolih vähämbält mõni uma keele tunn, koh saasiq taad kirotamist kodotüüs andaq vai esiki tunni aol tetäq.

Kirotaq saanuq ka vanõmbaq inemiseq, kiä ei käüq inämb tüül, a kiilt mõistvaq noorõmbist parõmbahe.

Api võinuq ollaq ka võro asotuisi suurõmbast ütistüüst Wikimedia Eesti Tsihtasotusõga ni eesti jt Vikipeedijide kirotajidõga. Üts võimalus tuus ummaq näütüses artiklikirotamisõ üleskutsõq, välläkutsõq, võigõlusõq ja avvohinnaq. Näütüses oll' üts suur välläkutsõq tuu, et Eesti Vikimeediä Tsihtasotus üteh TÜ-ga kutsiq paar aastakka inne 2020. aastakka kirotama tuus aastagas eesti Vikipeediähe mano nii pall'o vahtsit artikliid, et artiklidõ arv kasusiq sääil kokko vähämbält üte mill'onini. Võro Vikipeediä artiklidõ arvo kutsuti tuusama kampaania raamõh kasvatama 10 000 artiklini. Takkaperrä piät ütlemä, et kummagi Vikipeediä artiklidõ arvo tuus aos siski ligilähkühegi nii pall'o kasvataq es joudaq. Artiklidõ kirotamisõlõ umajago huugu mano and' taa ettevõtminõ siski.

Lisas um kats kõrda, aastagil 2013 ja 2021 peet võro Vikipeediä artiklidõ kirotamisõ võistlust, minkast um Vikipeediäle tävvendüses tulnuq mitukümmend artiklit ja kirotajaq ummaq saanuq tunnustusõs ja kittüses küländ kõrralikkõ avvohindo (kaeq AV).

Lõpõtusõs: unistuisi võro meediäst ehk midä olõ-õi, a väega vaia olnuq

Keele nättävüse ja elojovvu nõstmisõs, keele joudmisõs latsiaida, kuuli, sotsiaalmeediähe ja noidõ abiga ka tagasi kodo um vaia võrokeelidse meediä laembat sissu ja suurõmbat regulaarsust. Olkõq allpuul üles loeduq mõnõq meediä valla asa q miä ummaq võro keele kestmise ja elojovvu tugõmisõs hädäste vaia käümä saiaq:

- **Uma Leht nädälilehes.** Et võro keeleh saasiq ülepää olõmah ollaq mäantsegiq vähägi värskimbäq leheuudisõq, pidänüq ainugõnõ võrokiilne aoleht ilmuma vähämbält kõrra nädälih. Ku leht ilmus õnnõ kats kõrda kuuh, sis ummaq uudisõq sääil ilmumisõ aos inämbüisi jo vanas lännüq.
- Lisas nädälilehele pidänüq olõma kuigivõrd ka umakiilsit egäpäävätsit uudissit. Algusõh, aša käümäsaamisõs võinuq tuud ülesannõt täütäq ja umakiilset nädälilehte egäpäävä tasandil tukõq ja tävvendäq kasvai väikugõnõ **võrokeeline päävauudissidõ portaal** (algusõh kasvai 5 uudist pääväh), sh nii sise- ku välisuudisõq, mitte õnnõ Võromaa ja võro kultuuri uudisõq. Portaali uudisõq piäsiq muidoki olõma kõigilõ kergehe kättesaadavaq ja häste levitedüq nii kullõldavah ku nättäväh mooduh:
- **päävauudisõq raadioh**, alostusõs kasvai viis minotit egä päiv (parhilanõ sais, koh päält 70 000 mõistjaga keelel um raadiouudissit õnnõ viis minotit nädälih, um tävveste häbuväärne ja ei tukõq kuigi pall' o keele püsümist);
- **päävauudisõq teleh**, nigu Yle Sápmi vai **võrokiilne AK!** (kasvai 5 min egä päiv). Umakiilsil telepäävauudissil um keele prestiisile ja püsümisele kimmähe suur mõjo.
- Lisas uudissilõ olnuq keele laemba kuuldaqolõmisõ jaos hädatarvilinõ **regulaarnõ võrokeeline jutusaadõq raadioh vai ka teleh**, koh näütises paar hää jutuga võrokõist ajavaq juttu ja kommõntiirvāq ilma asjo (alostusõs kasvai kõrra nädälih) ja **regulaarsõq võrokeelidseq latsisaatõq**, nt unõjutuq, multifilmiq (kasvai kõrra nädälih).

Muidoki um väega tähtsä, et kõik taa lääsiq õkva ka internetti üles vabalt perräoetavas, -kullõldavas ni -kaetavas ja taad reklaamitasiq kõrraperätselt meediäh ja sotsiaalmeediäh, nii et taa es jäänüq kuigi varjo, a olõsiq kõikaig häste nättäv.

Ja peris lõpõtusõs ...

Viil üts lühkü ja selge üleskutsõq sullõ, võrokõnõ, seto, mulk vai mäantse taht muu marginaliseeridü põliskeele mõistja. Või-ollaq taa kõlas ülelarvo pateetilidselt ja poeetilidselt, a ilma taaldaq saa-ai määnegi muu keelehoitminõ, olkõ tuu kutaht hää, suur ja väkev, õigõhe pistü püssüq:

ku mõistat väikut kiilt, sis pruugiq taad, koh vähägi võimalik! Mingu-ui kergehe suurõmba keele pääle üle, ei kõnnõh, kiräh, kotoh, tüül, koolih, ei ütismeediäh. Püsüq uma keele pääl ku kimmäs kivimägi!

Lätteq

AV = Wikipedia: Artiklivõistlus CEE kevväi 2021. Vikipeediä. https://fiu-vro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Artikliv%C3%B5istlus_CEE_kevv%C3%A4i_2021 (06.09.2021)

KORP = KORPi võro keele korpus. <https://korp.keeleressursid.ee/?mode=vro> (06.09.2021)

KPA = Pikäq artikliq. Vikipeediä. https://fiu-vro.wikipedia.org/wiki/Tallituslehek%C3%BClg:Pikad_leheküljed (06.09.2021)

KSA = Katõgooria: Setokeelidseq artikliq. https://fiu-vro.wikipedia.org/wiki/Katõgooria:Setokeelidseq_artikliq (06.09.2021)

KTA = Kõgõ tahetumbaq artikliq. Vikipeediä. https://fiu-vro.wikipedia.org/wiki/Tallituslehekül:g:Oodatud_leheküljed (06.09.2021)

LW = List of Wikipedias. https://meta.wikimedia.org/wiki/List_of_Wikipedias (06.09.2021)

VV = Võrokeeline Vikipeediä: <https://fiu-vro.wikipedia.org> (06.09.2021)

VVS = Statistiga. Vikipeediä. <https://fiu-vro.wikipedia.org/wiki/Tallituslehekül:g:Arvandmestik> (06.09.2021)

Sulev Iva: The Võru Wikipedia, language study and (social)media

The main goal of the article is to introduce the Võru Wikipedia but also the options for language study related to this, and to discuss the issues of Võru language media and social media more broadly. Among other questions the article focuses on the importance of Wikipedia for small languages/language communities and how it could be used to better facilitate their needs. The main problems for the Võru Wikipedia as well as social media are touched upon and possible solutions to these problems offered. As this article is one of the few that in some aspect addresses the Võru language media, it also presents some visions for Võru media, or in other words thoughts about what is missing but would be badly needed to sustain the language.

Sulev Iva: Võru Vikipeedia, keeleõpe ja (sotsiaal)meedia

Artikkel tutvustab eelkõige võrukeelset Vikipeediat, kuid ka sellega seotud keeleõppevõimalusi, ning arutleb pisut laiemalt võrukeelse meedia ja ühismeedia küsimuste üle. Muuhulgas tõstetakse esile, mida kujutab endast Vikipeedia väikeste keelte/keelekogukondade jaoks ja kuidas seda saaks nende heaks paremini ära kasutada. Puudutatakse ka nii võrukeelse Vikipeedia kui ka ühismeedia põhilisi probleeme ning pakutakse välja nende võimalikke lahendusi. Et see artikkel on üks väheseid, mis puudutab mingi külje pealt võrukeelset meediat, siis on siin esitatud ka mõned unistused võru meediast ehk sellest, mida pole, kuid keele püsimiseks samas väga vaja oleks.